

Anmeldelser

Avian migration

Peter Berthold, Eberhard Gwinner & Edith Sonnenschein (red.). 39 artikler fordelt på 7 kapitler. 610 sider, 174 illustrationer, indb. Springer 2003. ISBN 3-540-43408-9. Pris € 149,95.

Dette er beretningen fra et symposium afholdt i anledning af 100-året for Vogelwarte Radolfzell/Rossitten. Det er en god bog, hvor de mange forfattere efter bedste evne bringer den relevante forskning up to date. Jeg skal kort omtale og kommentere de artikler, der har interesseret mig mest, og som jeg bedst er i stand til at bedømme.

Francesco Bonadonna, Simon Benhamou og Pierre Jouventin skriver om, hvordan havfugle kan finde vej over de store afstande, undertiden tusindvis af kilometre, der er mellem fourageringsområderne og de øer, hvor de yngler. Mod forventning er der intet, der tyder på navigation ved hjælp af Jordens magnetfelt. Duft-navigation virker mere sandsynligt.

Janette H. Fischer, Ursula Munro og John B. Phillips beretter om de tasmanske brillefugles træk mod vinterkvarteret på det australske kontinent. Ved tragtforsøg, hvor fuglene anbragtes i kunstige magnetfelter, der simulerede geografiske forflytninger, syntes fuglenes reaktion at tyde på magnetiske navigation. Lignende forsøg af mig i Danmark i efteråret 2004 viste derimod ingen tegn på magnetisk navigation.

Rosi og Wolfgang Wilschko bringer en af deres utallige oversigter over trækfugles orienterings- og navigationsmekanismer. Der ikke meget nyt at hente, og som sædvanlig overvurderes magnetismens indflydelse. Her findes også de sædvanlige eksempler, ad hoc-fortolkninger samt bort-filtreringer af uønskede resultater.

Susanne Åkesson skriver om lang-distance navigation. Det er god oversigt, dog med udtalt berøringsangst over for 1) orientering/navigation efter solen og stjernerne, 2) duft-navigation, og 3) muligheden for andet og mere end simpel kalender- og kompas-orientering hos unge fugle på deres første efterårstræk. Efter svenske forhold er hun dog overordentlig kritisk over for det magnetiske kalender-og-kompas establishment – hun skriver ligeud, at der er problemer med kalender-og-kompas-hypotesen, ligesom hun ikke er afvisende over min målområde-navigations-hypotese samt mine planetarie-forsøg (se DOFT 92: 283-289, 1998), hvor jeg påviser kompenserende orientering for simulerede forflytninger.

Danske (nu tyske) Henrik Mouritsen har forfattet en udmærket artikel om lang-distance trækernes orienterings-strategier, dvs. hvordan de er programmerede og agerer i tid og rum. Der er ikke meget nyt i det beskrevne scenario, men det er godt og explicit forklaret, og han reducerer forskellen mellem de mekanismer og systemer,

som man traditionelt har udstyret unge og gamle fugle med.

Roland Sandberg har skrevet om sammenhængen mellem fedtmængde og orientering. Magre fugle er ofte omvendt orienterede, og man kan fremkalde normal orientering henholdsvis omvendt orientering ved at opfede eller afmagre fuglene. Der synes også at være en sammenhæng mellem niveauet af binyrebark-hormonet corticosteron og trækretningen.

Hvis jeg skal opsummere med hensyn til vores forståelse af trækfuglenes orienteringssystem, så må det blive, at der er begyndende bevægelse på de førhen så stivnede fronter. Den magnetiske sæbeboble har aldrig været større, men den imploderer snart. Den kvalitative forskel på kompas-orientering og gradient-navigation er ved at flyde ud, og fuglene trækker stadig og finder vej uanset diverse misopfattelser hos og meningsforskelle mellem forskerne.

Jørgen Rabøl

A birders' guide to the behaviour of European and North American birds

Gábor Michl. 293 sider, 48 helsides tuschtegninger af Szabolcs Kókay, indb. Gavia Science Ltd, Budapest, 2003. Pris £ 14,99.

Det er ikke så tit der udkommer en bog om fugles kommunikation og seksuelle adfærd, selv om feltet de sidste par årtier har fået en førende position inden for international ornitologisk forskning. Gábor Michl, som selv er adfærdsøkolog og ornitolog, beskriver i denne bog hvordan udforskningen af fugle har bidraget afgørende til forståelsen af dyrs kommunikation og til forskellige aspekter af seksuel selektion, herunder kampe imellem rivaler, magevalg og sædkonkurrence. Der lægges vægt på europæiske og nordamerikanske fugle, fordi det først og fremmest er dem, der er blevet udforsket.

I første del af bogen (150 sider) gives en up-to-date gennemgang af bl.a. fugles brug af ultraviolette signaler, som vi mennesker ikke kan se, og vi hører om hvordan fugle lever i kommunikationsnetværk og kan aflure sangdueller og herved opnå vigtig viden om rivalers og potentielle magers styrke og kvalitet. Magevalget, og her tænkes især på hunners valg, er interessant, fordi hunner forsøger at få mest mulig information om en potentiel mages territorium og fysiske og genetiske kvaliteter. Hunnen er selvfølgelig interesseret i at vide hvilket bidrag til hendes egen reproduktive succes, hun kan forvente fra den potentielle mage i form af fodring og beskyttelse af afkommet og indirekte via hans territoriums ressourcer, og samtidig sikre sig at han videregiver

gode gener til det fælles afkom og ikke påfører det eller hunnen selv infektioner. Bogen gennemgår på fortrinlig vis den nyeste viden om, hvordan hunner kan få relevant information om de fleste af disse forhold ud fra hannens udseende og adfærd, ikke mindst sangen. Er hunnen nødt til at vælge en social partner, der ikke kan bidrage med de rigtige gener, vil hun ofte forsøge sig med parring med andre hanner i nabolaget. Moderne DNA-metoder har vist, at "utroskab" af den type er almindelig blandt mange fugle. Hannen kan modvirke utroskab, bl.a. ved at følge magen tæt og ved at parre sig med hende, når hun alligevel har været ude af syne. Den senest tilførte sæd er nemlig ofte den, som har størst chance for at befrugte det næste æg.

Det meste af vores viden om emnet stammer fra arbejde med spurvefugle. Forfatteren har derfor også lavet en oversigt (de næste 100 sider) over forholdene hos de øvrige fugleordener. Oversigtens informationer kommer fra allerede publicerede værker og er derfor ikke ganske nye, men alligevel ganske brugbare. Man kunne faktisk godt ønske sig nogle tilsvarende oversigter over spurvefuglefamilierne. Bogen afsluttes med en fyldig litteraturliste og et godt indeks.

Bogen giver et glimrende indblik i hvad vi omkring 2002 vidste om fugles kommunikation og seksuelle adfærd, et emne som interesserer mange mennesker, men hvorom man hidtil har været henvist til enten overfladisk populærlitteratur eller svært tilgængelig faglitteratur. Denne bog har lagt sig et fornuftigt sted herimellem og kan varmt anbefales til den, som gerne vil vide lidt mere om baggrunden for fuglenes farver, adfærd og sang.

Torben Dabelsteen

Sällsynta fåglar i Sverige

Bertil Briefe, Erik Hirschfeld, Nils Kjellén & Magnus Ullman. 2. udgave, 400 sider, mange farvefotos, diagrammer og kort. Sveriges Ornitologiska Förening, Stockholm, 2003. ISBN 91-88124-26-6. Pris kr. 354 i Naturbutikken.

Forekomst af sjældne fugle betragtes i mange tilfælde blot som et kuriosum og et krydderi i den daglige fuglekigning. Men som i så mange andre af livets forhold er det det usædvanlige, som falder i øjnene og lokker til interesse og fordybelse. Forekomster af sjældne fugle virker dragende på mange ornitologer og stimulerer interessen for at få besvaret spørgsmål om hvorfor, hvorfor og hvordan. Det er netop sådanne svar, denne bog forsøger at give. At påvise mønstre, tendenser, udvikling og forandring, og ikke mindst at give en samlet perspektivering. Herom skriver SOFs formand Lars Lindell i et veloplagt forord.

Bogen behandler forekomsten af i alt 229 arter og underarter frem t.o.m. 1999, mens forekomster i 2000 og 2001 er tilføjet i appendikser. I indledningen forklares bogens disposition og de valg, forfatterne har gjort. Den stramme disposition følges konsekvent undtagen for meget sjældne arter (1-3 fund), hvor der kun gives en

kort sammenfatning. Derfor fremstår bogen som meget homogen, selv om den er skrevet af fire forfattere.

Behandlingen af hver art støttes af 3-4 diagrammer og kort, som viser fænologi, udvikling i hyppighed samt geografiske tyngdepunkter og dermed giver et hurtigt overblik. Hovedparten af arterne er desuden illustreret med fremragende fotos. Herudover omtaler den koncise tekst forskellige forhold som biotopvalg, alders- og kønsfordeling, graden af spontanitet, flokstørrelser m.m., og der trækkes paralleller til først og fremmest forekomsterne i det øvrige Norden og for de mere perifere arter også til Storbritannien og i visse tilfælde Holland, hvorfra de mest opdaterede oversigter findes. I en række tilfælde fører det til hypoteser om fuglenes geografiske oprindelse og årsagen til deres optræden i Sverige og nabolandene.

En indvending mod bogen er, at udvælgelsen af de behandlede arter ikke er sket efter objektive kriterier, men efter forfatterens vurdering af hvad der er sjældent. For eksempel savnes arter som Sodfarvet Skråpe, Sort Stork, Rustand, Kongeederfugl, Gråmåge, Lundsanger og Sortkrage, som ud fra et rent hyppighedskriterium burde medtages. Meget sjældne ynglefugle som Slørugle og Hvidrygget Flagspætte burde også findes i bogen, når nu f.eks. Nordsanger og Dværgværting er medtaget. Og hvorfor kategori C-arter (Nilgås, Amerikansk Skarveand) helt er udeladt, er mig en gåde. En mindre anke er desuden, at historiske forekomster (før 1950) er nedprioriteret i denne anden udgave af bogen (mere udførligt behandlet i første-udgaven fra 1990).

For en dansk læser giver bogen et enestående indblik i forekomsten af sjældne fugle i Sverige og dermed et værdifuldt grundlag for bedømmelsen af forekomster i Danmark og det øvrige Norden. Mange af analyserne vil afgjort vise sig holdbare også for danske forhold. Som dansk ornitolog må man misunde svenskerne SOFs forlagsvirksomhed, der gennem de senere år har ført til en række spændende udgivelser om svenske fugle, f.eks. et ynglefugleatlas, et ringmærkningsatlas, en opdateret systematisk oversigt, og nu senest denne fremragende oversigt over forekomsten af sjældne fugle.

Jørgen Staarup Christensen

The good bird guide

Keith Marsh. A species-by-species guide to finding Europe's best birds. Vignetter af Marianne Taylor. 608 sider. Christopher Helm, London, 2005. Pris £ 16.99.

Denne bog kunne have været en god hjælp til at finde de europæiske hits og superhits, men desværre er den et godt stykke fra målet. Efter en kort indledning omtales godt 400 arter på 365 sider og godt 500 lokaliteter (i 64 lande) på 217 sider, hvorefter der afsluttes med indekser over videnskabelige navne og lokaliteter samt en litteraturliste. Hvis man vil slå op under fuglens engelske navn, skal man lede på siderne 5-9, og her er arterne desværre ikke opført alfabetisk, men i den rækkefølge de forekommer i bogen (nogenlunde svarende til rækkefølgen

i de kendte felthåndbøger). Vil man finde lokaliteter for f.eks. Arabisk Larmdrossel, skal man enten slå op under *Turdoides squamiceps* eller vide, at larmdrosslerne er placeret lige før mejserne. Og det bliver værre endnu. De kriterier, arterne er udvalgt efter, blæser i vinden. Eksempelvis er Hærflugt og Slørugle ikke medtaget, det er til gengæld Sorthalset Lappedykker, Topmejse, Skægmejse og Vendehals. Jeg gætter på, at bogen henvender sig til et overvejende britisk publikum.

Hver art er forsynet med en række irriterende forkortelser, der sparer tekst, men koster tid og bladren. Habitat, forekomst og "andet" dækkes af 35 forkortelser, Diademrødstjert således M SH FG SD RES (Amig). Endelig anvendes et "kokkehue"-system med 0-3 stjerner, der angiver chancen for at se arten på rette tid og sted – eksempelvis 1 stjerne (25-50 % chance) for at se Hedehøg på en lokalitet i Danmark, som betegnes "Vadehavet" (forhåbentlig placerer læseren sig ikke på Juvre enge, hvor der er meget langt mellem Hedehøgene selv i yngletiden). I det hele taget er Vadehavet en hyppigt optrædende dansk lokalitet, men mere præcist hvor man skal søge i det store område, får man ingen oplysninger om. Det samme gælder andre europæiske toplekalteter som "Donaudeltaet", "Kreta", "Karpaterne" og "Færøerne". Denne mangel på præcision og detaljer gør bogen aldeles utilstrækkelig.

Hver art er forsynet med korte oplysninger om udbredelse, incl. "særlige tips", hvor forfatteren uddeler godter som f.eks. om Stor Hornugle: "Optræder generelt i uforstyrrede områder...høres især i det tidlige forår...findes bedst ved at spørge lokalkendte til råds..."; eller om Rovørn: "Yngler i vidt forskellige biotoper, fra bjergskov til halvørken". Så er det bare at gå i gang.

Selv om mange lokaliteter er relativt fornuftigt behandlet i bogen, giver den så vidt jeg kan vurdere meget få oplysninger, man ikke let selv kan hente i rapporter på nettet eller få gennem snak med erfarne folk. Den er med andre ord tæt på at være overflødig.

Hans Harrestrup Andersen

Birds in England

Andy Brown & Phil Grice. 694 sider, 50 farvefotos, talrige s/h tegninger, tabeller og figurer, indb. T & A.D Poyser 2005. ISBN 0-7136-6530-0. Pris £ 40.

Anmelderen tør allerede nu forudsige, at British Birds pris for Best Bird Book 2005 går til denne bog, skrevet af to englændere om fugle i England (ikke Storbritannien). Den aldeles fremragende. Men den bliver næppe nogen sællert i Danmark, dertil er den for snævert engelsk orienteret. Bogen, der omhandler samtlige 543 arter iagttaget i England, er opdelt i tre afsnit: en indledning (30 sider) om udviklingen inden for bl.a. fugletrækket i England, 80 sider om de engelske habitater, og 500 sider om de enkelte arter. I et af bogens tre appendikser gives en oversigt over status, ynglebestand, udbredelse og be-

skyttelsesforhold for samtlige arter. Bogen afsluttes med næsten 1000 referencer, heriblandt tre danske arbejder.

Bogen er let læst til trods for de mange data, men det er dog næppe en bog, der egner sig til adspredelse en regnvejrsuge i sommerhuset. Udviklingen blandt engelske fugle ligner den, vi kender herhjemme: tilbagegang for agerlandets fugle, navnlig Agerhøne, Bomlærke og Stær, men også for mindre kulturplagede arter som Grå Fluesnapper. En succeshistorie er til gengæld Rød Glente, der de sidste 25 år er gået frem fra to til 120 par. Det er dog åbenbart stadig kun en svag afglans af hvad der var engang: "...in the days of Henry VIII (1509-1547) London apparently swarmed with kites which were attracted by the various kinds of offal thrown into the streets and were so fearless as to take their prey in the midst of the greatest crowds, it being forbidden to kill them."

Bogen er et mesterværk, men den bliver sandsynligvis kun i beskedent omfang kendt uden for fagkredse. Også selvom den skulle blive årets fuglebog.

Hans Harrestrup Andersen

Field guide to the birds of western Africa

Nik Borrow & Ron Demey. 512 sider, 148 farveplancher, udbredelseskort, indb. Christopher Helm, London 2004. ISBN 0-7136-6692-7. Pris kr. 445 i Naturbutikken.

Da *Birds of Western Africa* (BoWA) udkom i 2001 som hardback i stor udgave, var det en meget stor gevinst for feltornitologien i Vestafrika. Nu er bogen omskrevet og udgivet som paperback i et brugervenligt fieldguide-format. Den medtager i alt 1304 arter, og i forhold til BoWA er der tilføjet 10 tavler, mens flere af de gamle er forbedret. Vi har således fået en længe savnet og tilmed rigtig god og gennemarbejdet fieldguide for et stort område på det afrikanske kontinent.

Bogen er traditionelt opbygget. I de indledende afsnit gøres rede for regionens naturtyper, og på et kort udpeges de vigtigste lokaliteter i de i alt 23 lande. Nomenklaturen følger det store værk *Birds of Africa*. Farveplancherne viser hunner og ungfugle, hvor det er nødvendigt. Beskrivelserne står på den modstående side, og få sider derfra findes detaljerede udbredelseskort for pågældende arter. Selve beskrivelserne er naturligvis meget kortfattede, blot tre-fire linjer; forekomst, hyppighed, status etc. angives med bogstavkoder. Sidst i beskrivelsen findes en henvisning til det CDspor i *African Bird Sounds* (jf. DOFT 96: 85-86, 2002), hvor man kan høre fuglens stemme. Det synes jeg er et godt tiltag, der kan være værdifuldt på en ekskursion.

Plancherne er virkelig gode. De er – naturligvis – ikke sammenlignelige med nyere europæiske guides, men det ville også være et uretfærdigt sammenligningsgrundlag. At få mere end 1300 arter portrætteret på ca 150 tavler, de allerfleste tilmed rigtig godt, er en stor præstation. Det er en nydelse at kigge i bogen, jeg har stor lyst til at få den afprøvet i felten. Selvfølgelig er der et par smuttere

hist og her, bl.a. bemærkede jeg, at Faraougle ikke er udskilt fra Stor Hornugle. Og så er nogle af de nordlige tilfældige gæster ikke afbildet alt for heldigt; men det gør jo heldigvis ikke så meget.

Generelt set er dette en meget flot fieldguide, der gør ældre guides til (dele af) regionen temmelig irrelevante. Den kan anbefales til alle med interesse for den vestafrikanske regions fugle verden. Og med denne bog er stort set hele det afrikanske kontinent nu dækket af gode fieldguides.

Eric Schaumburg

Glæden ved jagt og fiskeri

Aage Krogsdam. Eventyr i naturen. 191 sider, mange farvefotos, indb. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, 2005. ISBN: 87-17-03811-1. Pris kr. 299.

Titlen på bogen samt det, at store personligheder som Klaus Rifbjerg, Uffe Ellemann-Jensen, Kim Sjøgren og Kjeld Hillingsø var bidragydere, lovede godt, da jeg gik i gang med denne bog. De fleste kender glæden ved fiskeri, om ikke andet så som store drenge på tyvfiskeri i den lokale mose, og selv kender jeg udmærket jagtens fascination fra mine unge dage, da jeg nedlagde adskillige sæler, moskusokser, sneharer og fugle. Stor var derfor min skuffelse, da det viste sig, at de fleste bidragydere kun

leverer "small-talk" blandet med besværgelser om, at det ikke er mængden af nedlagt vildt, det kommer an på, at anskudninger jo ikke helt kan undgås, og at store selskabsjagter på masseopdrættede Fasaner og Gråænder ikke er rigtig jagt. Luk dog øjnene op! Hver gang der nedlægges 10 større dyr eller fugle, anskydes der mellem 3 og 10, og kvalitetsjagt som pramjagt er for nedadgående, mens netop jagt på masseopdrættede Gråænder og Fasaner er i voldsom tiltagen. På den baggrund er det helt utroligt at læse i generalløjtnant Kjeld Hillingsø's forord, at han i embeds medfør nedlagde 48 stykker vildt på forsvarers arealer, og "så var der med skam at melde også et par forbiskydninger." Evnen hos visse mennesker til at fortrænge realiteterne er helt fænomenal. Selv væmmedes jeg så meget over mig selv efter at have deltaget i rigeligt med svineri, at jeg holdt op. Det forhindrer ikke, at jeg har stor respekt for mange jægere og stadig kan føle fascinationen, men det blev ikke stimuleret af denne bog.

Man sidder tilbage med en fæl misstanke om, at bogens artikler ikke er skrevet af de angivne forfattere, men er Aage Krogsdams udlægninger af interviews, da de alle er skåret over samme læst. Hertil kommer, at samtlige artikler er "skrevet" af samfundsspidser med det resultat, at den danske strandjagt og alt hvad dertil hører ikke berøres med ét ord. Og det er dog en af de helt store jagtformer i kystlandet Danmark. Mere behøver der vist ikke siges om denne bog.

Hans Meltofte